

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ПРО ДЕФІНІЦІЮ: «ПРОГРАМНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ»

Омельяненко Інна

Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка

Анотація

Специалисты в области физического воспитания дают разное определение и толкование основ системы физического воспитания школьников, которые характеризуют содержание его организационных форм. Анализ документального и теоретического материала показал логичность выделения программных основ физического воспитания в самостоятельные теоретические положения, сущность которого составляют разновидности учебных программ, которые определяют содержание основной и внеурочных организационных форм физического воспитания.

Ключевые слова: основы физического воспитания, учебная программа, закон, нормативные показатели.

Annotation

Specialists in of physical education field gives is different determination and interpretation of the schoolchildren physical education system bases, that characterize maintenance of organizational forms. The analysis of documentary and theoretical material showed logic of selection of programmatic bases of physical education in independent educational programs, the main essence of that is folded by the varieties of the educational programs, that determine maintenance of basic and extracurricular organizational forms of physical education.

Keywords: bases of physical education, educational program, law, normative acts.

Постановка проблеми. Проблема дефініцій у науці існувала завжди і має перманентний характер. Це обумовлено розвитком науки, відкриттями в ній нових напрямів, формуванням різних шкіл, що деколи мають різні наукові концепції і методологічні основи. Ця проблема загострюється особливо в період перебудови, переходу від звичних, традиційних концепцій до нових, заснованих на нових методологічних підходах [1].

В Україні відбувається активне становлення та розвиток теорії фізичного виховання і спорту. Різні позиції науковців у тлумаченні теоретичних положень системи фізичного виховання свідчать про незалежне, незаангажоване мислення фахівців. У той же час, така неузгодженість думок вносить елемент хаосу у теоретичні основи системи фізичного виховання, що негативно позначається на її функціонуванні позаяк без термінології неможливе професійне спілкування, а наукові дослідження у царині фізичного виховання вимагають граничної точності і однозначності у тлумаченні спеціальних термінів [2]. Тому удосконалення механізмів регулювання сфери фізичної культури можливе лише у разі наявності чітко розробленого й структурованого

понятійно-категоріального апарату. Суворо регламентація дефініцій, вихідних понять і категорій унеможлиблює їх неправильне тлумачення, визначає межі застосування, спрощує обговорення та розуміння складних проблем галузі, дозволяє проникнути в їх сутність. Розкрити зміст поняття – означає перелічити його істотні ознаки, необхідні і достатні для відмінності даного предмета від подібних з ним предметів [3, 4].

Однією з таких категорій є програмні основи, які поряд з правовими, науково-методичними, теоретико-методичними, організаційними, світоглядними утворюють систему фізичного виховання школярів. Дотримуючись позиції Романчикова В.І, який стверджує, що дефініції не можуть бути правдивими або помилковими, оскільки вони описують предмет, об'єкт або дію, а можуть бути лише максимально точним, чи не надто вдалим, – вважаємо, що обраний нами предмет дослідження вимагає теоретичного обґрунтування з такими визначенням його сутності для відповідності ряду вимог, що висуваються до термінів: бути системними (належити до певної терміносистеми), стандартними, адекватними, однозначними, по можливості – повними і відображати тільки істотні ознаки узагальнення явищ, не містити суперечливі судження [5, 6].

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати визначення і сутність програмних основ фізичного виховання школярів.

Методи дослідження. Теоретичні методи наукового пізнання: аналіз і синтез літературних джерел, порівняння, індукції та дедукції, абстрагування та логічний метод.

Результати дослідження. У теорії фізичного виховання використовують різні дефініції для характеристики його основи, що визначає зміст фізичного виховання та показники підго-

товленості школярів: «програмно-нормативні»; «програмні та нормативні»; «організаційно-педагогічні». Перші два визначення, ймовірно, зумовлені наявністю у навчальних програмах нормативних вимог для виявлення рівня досягнень школярів. Натомість, присутність нормативних вимог у структурі навчальної програми, як одного з її структурних компонентів, передбачено Державними вимогами до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти [7]. Тому обов'язкова присутність у навчальній програмі критеріїв і показників якості засвоєння учнями навчального матеріалу не потребує виняткового наголосу у визначенні основи фізичного виховання, що характеризує його зміст.

До того ж, «орієнтовні навчальні нормативи» у навчальних програмах є лише частиною державних нормативних показників, які слугують критеріями ефективності і якості фізичного виховання. Поруч з ними у цьому переліку є: рекомендований обсяг рухового режиму; мінімальна кількість обов'язкових навчальних занять (в академічних годинах) на тиждень протягом усього періоду навчання; нормативи фізичної підготовленості; норми матеріально-технічного і фінансового забезпечення з розрахунку на одного учня; санітарно-гігієнічні норми проведення занять. Таким чином, нормативне забезпечення фізичного виховання є широким поняттям і не варто його ототожнювати лише з переліком нормативів, які виявляють підготовленість учнів. До того ж, у процесі фізичного виховання і спортивного вдосконалення широко використовується система відомчих стандартів (норм), які спрямовані на підвищення якості навчальних, позаурочних і позааудиторних занять фізичною культурою і спортом (стандарти навчальної документації, проведення практичних занять, обслуговування спортив-

них змагань тощо). А система державних нормативних показників фізичного виховання дітей та учнівської молоді, які є показниками його ефективності затверджуються Кабінетом Міністрів України [8], тому вони набувають ознак «загальнообов'язковості», застосування «...для неозначеного кола осіб» та розраховані «... на неодноразове застосування» фахівцями з фізичного виховання і тому можуть розглядатися як компонент «нормативно-правових» основ.

Нормативні основи визначають норму – «зразок поведінки чи діяльності, міру оцінки, яка виражає те, що повинно існувати в усіх без виключення випадках» [9]. Норми можуть мати соціальну і юридичну (правову) природу. До перших належать моральні норми – принципи, в яких виражені погляди на справедливість, гідність людини, корпоративні норми – правила поведінки громадських організацій, формалізовані в їх статутах, норми-звичаї (правила поведінки людей, що історично склалися і в результаті багаторазового повторення ввійшли в звичку.). Правових ознак норми набувають за умови їх затвердження органами державної влади [10]. Саме такі норми діяльності у сфері фізичного виховання, що видаються суб'єктом нормотворення і складають основи фізичного виховання. Тому, на наше переконання, немає теоретичних підстав для розмежування нормативно-правових та нормативних основ фізичного виховання з приєднанням останніх до, наприклад, програмних. Лише у межах характеристики перших варто, керуючись прийнятою у юриспруденції класифікацією правових актів, виділяти закони і підзаконні акти (накази, вказівки, ухвали, розпорядження, рішення тощо). До підзаконних актів належать і ті документи, де визначено норми ефективності фізичного виховання, у тому чис-

лі нормативні показники фізичної підготовленості, що можуть бути представлені у будь-якій формі («Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України», «Єдина спортивна класифікація України»), чи то норми, що забезпечують якісне функціонування системи фізичного виховання («Гигиеническая норма двигательной активности детей и подростков 5-18 лет», 1984; Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садівок) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, 2002 та інші).

Програмні основи фізичного виховання переважно більшістю фахівців (Т. Круцевич, Б. Шиян, А. Васильков та ін.) ототожнюються з типовою навчальною програмою. За відсутності стандартизованого визначення навчальної програми у нормативних документах, науковці неоднозначно трактують її: «документ» [11,12], «нормативний документ» [13], «державний документ планування» [14], «документ державної ваги і значення» [15]. Визначення навчальної програми як «нормативного документу» чи «державного документу» є підставою для її характеристики у межах нормативно-правових основ фізичного виховання. Натомість, «нормативним документом», вважається той, що «...встановлює правила, загальні принципи чи характеристики щодо різних видів діяльності або їх результатів» [16, 17]. Такі ознаки нормативного документу не характерні для навчальної програми. А ймовірність присутності у структурі навчальної програми

«регіонального» та «шкільного» компонентів позбавляє її статусу державного документу

До того ж, у своїй професійній діяльності вчитель має право керуватись різними видами навчальних програм (типовою, авторською, експериментальною, адаптованою чи модифікованою; однопрофільною, комплексною, варіативною [18, 19, 20] як у загальноосвітніх, так і позашкільних закладах освіти. Та й процес фізичного виховання у загальноосвітніх закладах організовується за навчальними програмами для різних медичних груп. Тому сутність програмних основ фізичного виховання школярів складають різновиди початкових програм, що визначають зміст основної та позаурочних організаційних форм фізичного виховання..

Подекуди, у нормативних документах і літературних джерелах навчальні програми розглядаються у рамках «організаційно-педагогічних» основ фізичного виховання. Так, згідно з Наказом Міністерства освіти України «Про нормативні документи з фізичного виховання». організаційно-педагогічні основи фізичного виховання школярів складають предмет «Фізична культура» зі змістом, що визначається навчальними програмами. В інших джерелах [21, 22] у характеристиці організаційно-педагогічних основ фізичного виховання подається інформація про загальну характеристику навчального предмету, що забезпечує фізичну культуру дітей і молоді, перелік центральних і місцевих та державних і громадських органів управління фізичним вихованням молодого покоління, а також закладів, де розв'язуються завдання фізичного виховання дітей і молоді.

Висновки. У теорії фізичного виховання використовують різні дефініції для характеристики його основи, яка визначає зміст фізичного виховання та показники підготовленості школярів, що

спричинено відсутністю у нормативних документах стандартизованого визначення навчальної програми. Індуктивно-дедуктивний аналіз теоретичного матеріалу показав логічність виокремлення «нормативно-правових» і «програмних» основ фізичного виховання в самостійні теоретичні положення із пропозицією визначення останньої як сукупності різновидів початкових програм, що визначають зміст основної та позаурочних форм фізичного виховання.

Перспективами подальших досліджень є вивчення у літературних джерелах і документальних матеріалах вимог і рекомендацій щодо структури навчальних програм з фізичної культури; аналіз зарубіжного досвіду у розробці програмних основ фізичного виховання школярів та оптимізація на цій основі процесу змістового наповнення фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Самбур В.В. Нормативні документи з фізичної культури і спорту в контексті проблем гуманізації суспільства / В.В. Самбур // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 15. – С. 38-44.
2. Панько Т.І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів, 1994. – 216 с.
3. Гасюк І.Л. Сучасний стан і тенденції вдосконалення нормативно-правових основ фізичної культури і спорту в Україні / І.Л. Гасюк // Університетські наукові записки. – 2009. – № 3 (31). – С. 243-256.
4. Мальона С. Право – специфічний засіб управління фізичною культурою і спортом / С. Мальона // Педагогіка, психологія та медико-біо-

- логічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 108-110.
5. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 119.
 6. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2005. – С. 61-80
 7. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти. – Наказ Міністерства освіти України № 188 від 25.05.1998.
 8. Про нормативні документи з фізичного виховання. - Наказ Міністерства освіти України № 188 від 25 травня 1998 року.
 9. Правознавство: підручник / [В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.], за заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К.: КНЕУ, 2003. – 767 с.
 10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Пер. з рос. / О.Ф. Скакун – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
 11. Арефьев В.Г. Основи теорії та методики фізичного виховання: підручник / Валерій Арефьев – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 282.
 12. Чайка В.М. Основи дидактики : навч. посіб. / В.М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 238 с.
 13. Курамшин Ю.Ф. Теория и методика физической культуры. / Ю.Ф. Курамшин. – М.: Советский спорт, 2010. – 320 с.
 14. Малафійк І.В. Дидактика: навч. посіб. / Іван Васильович Малафійк. – К.: Кондор, 2005. – 397 с.
 15. Домашенко А.В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України : дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Одеський національний політехнічний ун-т. – К., 2003. – 20 с.
 16. Теорія держави і права: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
 17. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. – Харків: Право, 2011. – 584 с.
 18. Закон України про позашкільну освіту.
 19. «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад». – Постанова Кабінету міністрів № 433 від 6.05.2001 р.
 20. «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» – Постанова Кабінету міністрів № 538 від 07.08.2013.
 21. Про концепцію фізичного виховання в системі освіти України. – Рішення колегії Міністерства освіти України № 7/6-18 від 23.04.97 р.
 22. Васильков А.А. Теория и методика физического воспитания : учебник / А.А. Васильков. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 381 с.

